

6.4. Кириченко О.В. Національні інтереси України у відносинах з Республікою Сербія в контексті останнього загострення міжетнічного протистояння між Белградом і Приштиною

Після масштабного збройного конфлікту сербського центрального уряду з албанською етнічною більшістю краю Косово ця провінція, відповідно до Резолюції РБ ООН № 1244 від 1999 р., перейшла під контроль ООН, а фактично НАТО (миротворча місія Альянсу KFOR), залишаючись юридично автономією у складі Сербії (автономний край Косово і Метохія Республіки Сербія). Наступні численні міжетнічні зіткнення місцевих сербів з косовськими албанцями спонукали політичних лідерів останніх до одностороннього проголошення у 2008 р. незалежної Республіки Косово (РК), чим фактично завершився черговий етап розпаду колишньої Югославії.

І хоча незабаром даний крок косоварів був фактично підтверджений Міжнародним судом ООН, не всі країни світу визнали косовську державність. На сьогодні незалежність Косово визнали понад 100 держав, зокрема США, Канада та переважна більшість членів Євросоюзу, який започаткував переговори з Республікою

Косово про її вступ в ЄС. У 2016 р. РК уклала з офіційним Брюсселем Угоду про асоціацію.

Водночас, такі впливові країни світу як Китай, Росія, Іспанія, Ізраїль тощо продовжують вважати відокремлення Косово незаконним і таким, що порушує чинні норми міжнародного права.

Зі свого боку, офіційний Белград постійно наголошує, що розглядає цей район як невід'ємну частину території Сербії. Проте саме остаточне замирення з Приштиною та підписання з нею відповідної двосторонньої угоди є однією з принципів умов для вступу Сербії до Європейського Союзу (згідно з новою Стратегією розширення ЄС на регіон Західних Балкан від лютого 2016 р. Сербія та Чорногорія стануть новими членами цього міждержавного об'єднання до 2025 р.). Адже курс на євроінтеграцію – одна з ключових складових зовнішньої політики Президента Республіки Сербія (РС) А. Вучича.

Як повідомляють міжнародні оглядачі з посиланням на джерела в європейських дипломатичних колах, Брюссель запропонував Белграду дати згоду на участь Косово в головних міжнародних структурах, а Приштина в обмін повинна створити Спільноту сербських муніципалітетів, відповідна домовленість про що була досягнута ще у 2013 р., проте заблокована косовським керівництвом. При цьому, офіційно визнавати незалежність Косово від Белграду не вимагається.

Протягом останніх місяців офіційний Белград вів переговори з Приштиною про можливість компромісу шляхом обміну територіями, що, на думку експертів, означало б фактичне визнання Сербією відокремлення Косово. За планом А. Вучича, північ Косово зі 120-тисячним сербським населенням повинен відійти до Сербії, а населені албанцями суміжні з Косово регіони РС Прешевської долини разом з південною частиною краю зі столицею в Приштині визнаються незалежною державою.

Ще на початку осені 2018 р. Белград і Приштина були в одному кроці від рішення, яке, на переконання А. Вучича і президента самопроголошеного Косово Х. Тачі, дозволило б нормалізувати відносини шляхом так званої «корекції кордонів». При цьому, міжнародна кон'юнктура для обох сторін також складалася доволі сприятливо.

Так, наприкінці літа спочатку радник Президента США з національної безпеки Дж. Болтон прямо заявив, що «якщо сторони (Белград і Приштина) домовляться та досягнуть згоди, ми не виключаємо корекції територій». Водночас, «розміну територій» між Сербією і Косово не виключив й комісар ЄС з питань розширення Й. Хан, який лише обумовив таке рішення «сприянням стабіль-

ності всього регіону», а верховний комісар Євросоюзу з іноземних справ та політики безпеки Ф. Могеріні запевнила, що «ЄС підтримує стійку угоду двох сторін, якщо вона відповідатиме міжнародному праву». Так звана «формула Могеріні» полягає у тому, що з угодою повинні погодитись обидві сторони, вона має будуватися на принципах міжнародного права та користуватися підтримкою світового співтовариства, включно з РБ ООН і країнами регіону. А ще одне дипломатичне джерело додало: «якщо Белград та Приштина забезпечать підтримку з Вашингтону і Москви, Німеччина (насамперед, в особі канцлера А. Меркель), яка виступає різко проти перекройки кордонів на Балканах, та інші країни ЄС навряд чи стануть торпедувати можливе розмежування».

Зрештою, побоювання окремих впливових столиць Європи, зокрема Берліна і Лондона, що такий крок відкриє «скриню Пандори» й створить негативний прецедент для балканських країн з нерегульованими територіальними суперечками, були підкріплені різким неприйняттям ідей А. Вучича та Х. Тачі з обміну територіями з боку політиків і населення власне Сербії та Косово. А це, в свою чергу, продовжує спричиняти вкрай небезпечні інциденти у відносинах обох сторін, спроможні перерости в дуже серйозну загальну регіональну кризу.

Так, 29 вересня 2018 р. косовсько-албанський спецназ ROSU захопив Центр екології і розвитку в м. Зубін-Поток, а також підходи до стратегічно важливих акумуляційного озера та ГЕС «Газівде» в населеній етнічними сербами північній частині Косово. Вказана акція була здійснена, аби забезпечити відвідання цього району президентом Х. Тачі, що, на переконання офіційного Белграда, є грубим порушенням чинних норм міжнародного права, передусім Резолюції РБ ООН № 1244, про захист національних прав сербської громади зазначеного краю. У відповідь влада Сербії привела свою армію та спецназ МВС у ступінь повної бойової готовності.

Як заявив відповідальний за Косово представник Уряду РС М. Джурич, Белград попередив усі зацікавлені сторони, що не терпітиме агресії на адресу сербів. За словами чиновника, не попередивши про своє пересування на північ Косово сербську сторону, албанці порушили всі досягнуті взаємні домовленості.

У свою чергу, сербський президент висловив рішучий протест генеральному секретарю НАТО Й. Столтенбергу, який, зрештою, засудив дії лідера косовських албанців Х. Тачі. Коментуючи інцидент, зі свого боку, офіційний представник МЗС Росії М. Захарова, назвала кроки Приштини провокацією, спрямованою на залякування сербського населення.

Як вважають експерти, таку поведінку косовського керівництва можна розцінити як своєрідну відповідь на візит президента Сербії А. Вучича до північної частини краю 8-9 вересня 2018 р., коли місцеві албанці за вказівкою з Приштини блокували переїзд сербської офіційної делегації. Проте керівництво Косово було змушене поступитися через політичний тиск з боку західних держав.

У своєму виступі перед сербською меншиною краю А. Вучич прямо визнав, що офіційний Белград «прагне домовленості, бо все інше веде нас до провалля і катастрофи», а для цього «доведеться піти на компромісні рішення». Президент Сербії також змушено констатував, що «за програму війну доводиться платити високу ціну, найвищу, а ми, серби, робимо вигляд буцімто нічого не сталося». Разом з тим, А. Вучич висловив тезу, що, попри свою постійну відкритість до діалогу, він ніколи не піде на «приниження Сербії, визнання Косово, щоб Сербія при цьому нічого не отримала».

З метою заручитися підтримкою такої позиції з боку офіційної Москви, глава сербської держави скористався скандальним інцидентом з Х. Тачі та здійснив 2 жовтня ц.р. позаплановий візит до російської столиці, де зустрівся з президентом РФ В. Путіним.

Попри те, що обидві сторони підтвердили схожість своїх підходів, не розкривши деталей переговорів на найвищому рівні, міністр закордонних справ РФ С. Лавров повідомив про стурбованість Росії актуальними процесами в регіоні. За його словами, йдеться про «прагнення відкрити ще один азимут протистояння в Європі», коли європейці та американці прагнуть втягнути балканські країни в НАТО (прямий натяк на сусідні з РС Чорногорію та Македонію), а «санкціонована РБ ООН міжнародна військова присутність трансформується в американську базу (в Косово)».

Таким чином, офіційна Москва, яка ніколи не заперечувала проти європейської інтеграції Сербії, дає зрозуміти, що готова підтримати Белград у врегулювання відносин з Косово за умови врахування її національних інтересів, тобто гарантій позаблоковості Сербії.

Водночас, російська сторона, яка в лютому 2018 р. безоплатно передала РС шість винищувачів МІГ-29 і оголосила про подальші заплановані постачання Белграду нових озброєнь, прагне посилити свою військову присутність у зазначеній країні. Цьому сприяє й проведення в Сербії на регулярній основі спільних армійських навчань, а також активність Сербсько-російського гуманітарного центру в м. Ніш на півдні Сербії з неприхованим військовим ухилом. Для російських фахівців вказаної структури Москва домагається від Белграда надання спеціального статусу з відповідними імунітетами та привілеями. Проте ЄС і НАТО цьому перешкоджають.

3-4 липня 2018 р. відбувся перший після обрання офіційний візит Президента України П. Порошенка до Республіки Сербія. Причому до цього глави обох держав майже не спілкувалися. Тому ледь не сенсацією в ході візиту стали заяви П. Порошенка і А. Вучича про відсутність жодних проблемних питань в українсько-сербських відносинах. На тлі попередніх скандалів про участь сербських бойовиків на боці ОРДЛО (хоча далеко не всі сербські найманці є саме громадянами РС), будімо гальмування офіційного Белграда з покаранням їх за це, регулярні візити проросійських сербських політиків до анексованого Криму та на контрольований бойовиками Донбас, категоричну відмову Сербії від приєднання до санкцій, запроваджених через російську агресію, а також її постійне голосування проти резолюцій ООН щодо Криму політичні результати візиту можна без перебільшення вважати проривними.

Незадовго до візиту П. Порошенка А. Вучич зробив кілька важливих заяв, пов'язаних з Україною: «Дійсно, ми маємо свою політичну позицію, яка не є нейтральною. Ми поважаємо і підтримуємо територіальну цілісність та суверенітет України, включно з Кримом як складовою частиною цієї держави. Але ми не вводили жодних санкцій проти Росії через чисельні політичні, економічні історичні та інші причини. Ми робимо все, щоб затвердити декларації та резолюції, які Європейський Союз уже схвалив. Наявні незначні розбіжності в міркуваннях не коли йдеться про Україну, а з питання введення санкцій проти Росії. Сподіваюсь, що в Європі зрозуміють специфічність ситуації, в якій перебуває Сербія. Ми не бажаємо брати участь у жодних зіткненнях, боях або чимось подібному. Сербія не є частиною цих проблем».

На підтвердження цього сербськими оглядачами наводився той факт, що нещодавно на розгляд Народної Скупщини (парламенту) РС за прискороною процедурою були внесені і схвалені необхідні зміни та доповнення до Кримінального кодексу Сербії відповідно до високих європейських стандартів, якими вербування та залучення громадян РС до війн у світі вважається найтяжчим кримінальним злочином, який каратиметься ув'язненням терміном до 12-ти років. І окремі такі випадки, включно з бойовиками з Донбасу, вже мають місце.

У свою чергу, Президент України П. Порошенко в Белграді підтвердив відому позицію нашої держави про невизнання самопроголошеної незалежності Косово та підтримку територіальної цілісності Республіки Сербія.

Одним з пріоритетів у відносинах України з Сербією, який обговорювався під час візиту, було торговельно-економічне співробіт-

ництво, яке демонструє останнім часом позитивну динаміку. Так, за результатами 2017 р. вітчизняний експорт до Сербії зріс на 9,4% - до \$170,6 млн, а за перші чотири місяці 2018 р. – більш ніж у півтора рази (на 57,5%), до \$93,8 млн. Двозначними темпами зростає й сербський імпорт в Україну, проте – й це принципово – сальдо зовнішньої торгівлі залишається позитивним для України.

Така ситуація робить доцільним створення зони вільної торгівлі – про таку можливість заявив і сербський Президент. Втім, досі створення ЗВТ із Сербією не було серед пріоритетів українського уряду. Вочевидь, що візит П. Порошенка посприяє зміні цієї позиції. Зі свого боку, А. Вучич висловив сподівання на підтримку України у вступі Сербії до Світової організації торгівлі, а згодом глава Української держави на зустрічі із сербським прем'єром А. Брнабіч «підтвердив готовність до завершення переговорів щодо укладення двостороннього протоколу про вступ Сербії до СОТ».

Висновки та рекомендації.

Активізація українсько-сербських відносин на тлі чергового загострення міжетнічного протистояння між Белградом та Приштиною підтверджує, що як Україна, так і Сербія стикаються зі схожими проблемами у своєму становленні як нові незалежні держави, передусім з агресивним сепаратизмом. Взаємна підтримка в боротьбі з ним на міжнародній арені є логічним напрямком співпраці обох країн. При цьому, з урахуванням позиції впливових західних держав – партнерів України, українській стороні варто продовжувати заявляти про відсутність на сьогодні намірів визнавати незалежність Косово та підтримку взаємного досягнення компромісу між Белградом і Приштиною, спільне майбутнє яких в Європейському Союзі.

Тому й у відносинах України з Сербією важливим фактором для посилення політичної взаємодії є одночасне просування шляхом європейської інтеграції. Для України вкрай важливо використати позитивний досвід РС у цій сфері як країни-кандидата на вступ до Євросоюзу, що значно просунувся на зазначеному напрямі, заручившись його підтримкою.

З огляду на традиційне орієнтування офіційного Белграда в багатьох питаннях на Російську Федерацію, яка реалізує свої прагматичні цілі у відносинах з Республікою Сербія, Україні слід також використовувати свої переваги на сербському зовнішньополітичному напрямі. Серед них мовна, культурна, етнічна та релігійна спорідненість двох народів, бажання Сербії одержати підтримку української сторони в прискоренні свого вступу до СОТ, наявність

в Автономному краї Воеводина РС чисельної українсько-русинської громади, збереження (хоча й нині обмеженої) української військової присутності в міжнародному миротворчому контингенті на території Косово, яка завжди позитивно оцінювалася офіційним Белградом.